

прикладі урядової Постанови, прийнятої для реалізації статті 64 Законі України „Про Національний банк України”).

Такий, у цілому незадовільний, стан регулювання питань відповідальності як елемента статусу службовців НБУ дало підставу для обґрунтованого висновку про те, що питання відповідальності (її обсягу, видового різноманіття, чіткості суб’єктного складу тощо) працівників НБУ не визначено в чинному законодавстві України на належному рівні[8].

Їх усунення, як і вирішення багатьох інших проблем статусу службовців НБУ, лише посилюватиме положення НБУ як особливого органу державного управління, слугуватиме зміцненню засад його незалежності. Очевидно, що це має відбуватися в контексті проголошеної в Україні адміністративної реформи[9]. Суттєвим її елементом стало ухвалення в 2011 р. нового Закону України “Про державну службу”, який має набрати чинності з 1.01.2013 р.

Подальший розвиток статусу працівників НБУ, його деталізація та конкретизація в чинному законодавстві, поступове зміцнення, розширення власне законодавчого регулювання елементів цього статусу – актуальне завдання юридичної теорії і практики в Україні. Разом з тим, це ще й важливий елемент підвищення статусу самого НБУ, зміцнення засад його незалежності, що, безумовно, позитивно впливатиме і на стан всієї банківської системи України в довгостроковій перспективі. Цей досвід може бути врахований і у правовому регулюванні проблем збереження таємниці у судочинстві.

Література.

1. Закон України „Про державну таємницю” від 21.01.1994 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1994, N 16, ст.93.
2. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 20.03.1991 р. // Відомості Верховної Ради 1991. - № 25. - Ст. 281 // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, N 5-6, ст.30.
3. Закон України „Про інформацію” від 2.10.1992 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1992, N 48, ст.650.
4. Хавронюк М. Дисциплінарні правопорушення і дисциплінарна відповідальність. Навч. посібн. – К.: Атіка, 2003. – С. 52-54.
5. Закон України “Про державну службу” від 16.12.1993 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1993, N 52, ст.490.
6. Кримінальний кодекс України від 5.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, N 25-26, ст.131.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. і доповн. / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Атіка, 2003. – С. 578, 758-766.
8. Орлюк О.П. Теоретичні питання банківського права і банківського законодавства. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – С. 86.
9. Старцев О. Удосконалення заходів дисциплінарної відповідальності посадових осіб органів виконавчої влади України в умовах реформування державної служби // Підприємництво, господарство і право. – 2001. - №11. – С. 44-47.

ПРИНЦИПИ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ТА НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДУ І СУДДІВ У СИСТЕМІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРИНЦИПІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАВОСУДДЯ

Обрізко І.

(суддя)

Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі (ч. 2 ст. 124 Конституції України[1]). Це означає, що, з одного боку, судова влада реалізується тільки спеціально уповноваженими державними органами – судами (в тому числі і спеціалізованими), а, з другого боку, відповідні судові органи, з огляду на різноманітність правовідносин, що виникають у державі, повинні мати тільки їм притаманні можливості вирішення певних категорій спорів (зокрема, господарських, адміністративних тощо).

При цьому ми приєднуємося до думки М.А. Маркуш, що принцип спеціалізації судів взагалі є одним із ключових у системі конституційних засад правосуддя і полягає у виокремленні в системі судів загальної юрисдикції спеціалізованих судових установ, певних підсистем судових органів, завданням яких є вирішення судових справ певної категорії застосування права саме до специфічних правовідносин[2].

Зрозуміло, що рівень «специфічності» таких правовідносин не може бути прямо виведений лише з критерію розподілу галузей права чи законодавства, а має значно складнішу кореляцію. Він, зокрема, повинен враховувати специфіку розвитку судової системи держави, умови для запровадження тих чи інших спеціалізованих судових підсистем, їх співвідношення із загальними судами тощо.

Так, вирішуючи справу за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частин другої, третьої статті 124 Конституції України справа щодо підвідомчості актів про призначення або звільнення посадових осіб), Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 07.05.2002 зазначив, що «Конституція України гарантує кожному судовий захист його прав у межах конституційного, цивільного, господарського, адміністративного і кримінального судочинства України»[3]. Таким чином, у сформульованій Конституційним Судом України правовій позиції містилася непряма вказівка на види відповідного судочинства, що ґрунтувалися на приписах Конституції України.

Близькою є позиція авторів Науково-практичного коментаря до Конституції України, що саме використання переваг «зовнішньої» спеціалізації у розбудові судів загальної юрисдикції передбачає утворення згідно з Конституцією України судових гілок зі спеціалізованою компетенцією з окремих галузей законодавства. Крім господарських і адміністративних можливо створення й інших окремих судових гілок відповідно до критерію спеціалізованої юрисдикції. Отже, принцип спеціалізації має ємкий, багатоаспектний характер і містить певні вимоги щодо розбудови і функціонування судів загальної юрисдикції.

Визначальною з цих вимог при застосуванні «зовнішньої» спеціалізації є необхідність чіткого розмежування компетенції кожної гілки судів загальної юрисдикції. Принципи територіальності і спеціалізації поєднані ідеєю єдності і цілісності судової влади. Згідно з Конституцією України жодний з загальних чи спеціалізованих судів не наділяється особливим статусом, вони відрізняються між собою лише предметом компетенції, колом та обсягом повноважень[4].

У цьому контексті важливо забезпечити взаємозалежність та взаємодію принципу спеціалізації з іншими конституційними принципами судоустрою в Україні.

Так, принцип здійснення правосуддя виключно судами прямо пов'язаний з принципом судової спеціалізації, оскільки спеціалізація має проводитися в єдиній, цілісній, ґрунтованій на законодавстві судовій системі, яка включає в себе відносно автономні судові органи.

Принцип спеціалізації побудови системи судів загальної юрисдикції неодмінно поєднується з принципом територіальності, оскільки спеціалізовані суди так чи інакше створюються і функціонують з урахуванням існуючого адміністративно-територіального поділу держави. Водночас такий поділ не слід перебільшувати і створювати спеціалізовані суди так, щоб вони, своєю чергою забезпечували доступність правосуддя кожному[5], надійно гарантували захист його прав та свобод[6].

Спеціалізація судів неодмінно передбачає і додержання принципу незалежності суддів і підкорення їх тільки закону. При цьому має бути створене спеціалізоване законодавство для кожного виду спеціалізованих судових підсистем. Воно має вчасно оновлюватися з урахуванням змін соціально-економічного стану країни, особливостей розвитку правової системи та законодавства тощо. Водночас судді повинні мати достатньо високий фах для опанування спеціалізованого законодавства і втілення його положень у

практику своєї діяльності. В основі реалізації цього принципу має бути система морально-етичних принципів, які варто закріпити в окремому Кодексу суддівської етики.

Спеціалізовані суди, у тому числі адміністративні, створені на основі конституційних приписів спеціалізації побудови судової системи України і стали автономною і водночас невід'ємною частиною державного механізму України[7]. Із нею вони взаємодіють як із зовнішнім по відношенню до себе середовищем.

Водночас їх роль як автономних судів у судовій системі не слід абсолютизувати. Адже визнання Верховного Суду України найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції (частина 2 статті 125 Конституції України) означає, що ця система судів будується не лише за принципом спеціалізації, але також за принципом єдності, уособленням якої, по суті, виступає Верховний Суд України, що певним чином діалектично «знімає» спеціалізацію в останній інстанції даної системи судів[8].

Таким чином, конституційні принципи судоустрою утворюють цілісну самостійну систему. Кожен з її елементів, зокрема принцип спеціалізації взаємодіє з іншими. Рівень та специфіка такої взаємодії закладені приписами Конституції України, хоч і непрямо.

Водночас вони знаходять своє системне розкриття в конкретизуючих актах про судоустрій і судочинство, що здійснюється спеціалізованими судовими органами в Україні.

Отже, за своєю правовою природою конституційна засада спеціалізації судів – це провідна організаційна (судоустрійна) засада (принцип), яка є вимогою організації судової системи держави та безпосередньо зв'язана з цілями судочинства, реалізація якої забезпечує гарантії їх досягнення. Зазначена засада забезпечує гарантії відповідної процесуальної діяльності за предметними та суб'єктними критеріями, однак безпосередньо на рівні Конституції України вичерпно не визначає (окреслює) суб'єктів такого перегляду.

У нормативно-правову сенсі даний принцип зафіксований як конституційний за рівнем юридичного закріплення та як норма-принцип за формою закріплення (тобто прямо зафіксований у конституційних нормах, а не виводиться опосередковано з їх змісту).

Будучи зафіксованим на конституційному рівні, цей принцип за своїм змістом являє собою правило гранично загального характеру, спільне для всіх процесуальних галузей та тих матеріальних галузей права, які стосуються визначення особливостей побудови судової системи України. Цей принцип у «концентрованому» вигляді відбиває тенденцію до спеціалізації (диференціації) судової діяльності в державі.

Література.

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Окрема думка судді Конституційного Суду України Маркуш М.А. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів "найвищий судовий орган", "вищий судовий орган", "касаційне оскарження", які містяться у статтях 125, 129 Конституції України // Вісник Конституційного суду України. - 2010 р., № 3, стор. 7.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частин другої, третьої статті 124 Конституції України справа щодо підвідомчості актів про призначення або звільнення посадових осіб від 7 травня 2002 р. // Вісник Конституційного суду України - 2002 р., № 2, стор. 29.
4. Науково-практичний коментар до Конституції України / відп. ред. В.Я. Тацій. — К.: Ін Юре; Х: Право, 2003. — С. 615-616.
5. Овчаренко О.М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації. Монографія. — Х.: Право, 2008. — 304 с.
6. Аверченко Д.Г. Специализированные суды в системе органов судебной власти: Теоретико-правовое исследование. Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. -М., 2002. — С. 2.
7. Притика Д.М. Вищі спеціалізовані суди потрібні суспільству // Урядовий кур'єр. — 2007. - №100. — 8 червня.
8. Ющик О. Про юридичну техніку конституційного визначення судоустрою України // Право України. — 2001. - №3. - С. 91.